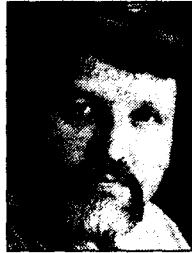

Gull og moral ^{Ap} i krigsårene ^{21/10-97}

SVERIGE OG SVEITS: Den klebrige symbiosen

**BERNT
HAGTVET**

Professor i statsvitenskap ved UiO

I dag utkommer Stockholms-avisen Dagens Nyheter med et spesialmagasin som bærer tittelen: Hvem tjente penger på den annen verdenskrig? Overskriften kunne like gjerne vært: Nazigullet, de sveitsiske helerne og deres svenske forbundsfeller.

Det er blitt en dynamittgubbe av en tekst. Bilaget dokumenterer inngående det vidtgående økonomiske samarbeidet mellom Nazi-Tyskland og Sverige, særlig Wallenberg-familien. Et forsiktig anslag går ut på at gull til minst en verdi av 18,5 millioner dollar – i dag verdt over det ti-dobbelte – ble ført inn i Sverige fra Tyskland. Sverige var på denne måten med på å «hvitvaske» gull som delvis var ranet fra nazistenes jødiske ofre.

De sveitsiske bankene tok imot verdigjenstander av mange slag fra nazistene: okkuperte lands gullreserver, avsmeltet gull fra tannfyllinger hos drepte jøder, gifteringer i enorme mengder, kunst og andre verdigjenstander røvet fra ofrene. Gullet ble ført fra Berlin til Sveits, der det ble omvekslet i sveitsersfranc, som så ble brukt bl.a. som betalingsmiddel for kjøp av råvarer til våpenfabrikkene. Kullager fra SKF og jernmalm fra Kiruna, to grunnpilare i Nazi-Tysklands våpensmier, ble i stor utstrekning betalt på denne måten.

Alt tyder på at den svenske samlingsregjeringen visste hvor det kom fra, gullet som ble brukt som betaling. Men det ble enighet om ikke å spørre nærmere. Etter krigen ble Sverige tvunget til å gi tilbake 12 000 kg gull til Belgia og Nederland. Ifølge hemmeligstemplede dokumenter i den svenske riksbankens varetekt bedømte banken selv at hele 20 000 kg gull var kommet

inn – gull som banken visste var stjålet. Sverige var helere av nazigull med åpne øyne. Brødrene Jakob og Marcus Wallenberg holdt på å bli stilt for retten i USA etter krigen for sin medvirkning til denne skitne handelen, men de ble reddet av den kalde krig og behovet for venner mot Sovjet.

For DNSs sjefredaktør Arne Ruth er dette opptakten til en overmoden omvurdering av Sveriges rolle under krigen. Han etterlyser en svensk historikerstrid, ikke ulik den som rev i ømskinnet tysk samvittighet for ti år siden. Det svenske historikerlauget har vært underlig taust om Sveriges samarbeid med Sveits om nazigullet. Svenskene har lenge levd i en slags nasjonal drøm at krigens nederdrettigheter, det var noe de andre drev med. Dette er ikke mulig lenger.

Ikke nok med det: Bilaget dokumenterer hvor lett det var for nazistene å få svenske firmaer til å løpe skoene av seg for å vise hvor «ariser-te» de var. Profitlyst gikk hånd i hånd med brutal ideologi. Advokater gjorde det til sin spesialitet mot betaling å gå god for opplysninger om antall jøder i bedrifter som ønsket handel med Berlin. De var den tids informasjonsbyråer.

Sverige kan nå lett få samme rolle som Sveits: Bli en slags paria i disse spørsmål. Ennå er mange privatarkiver, særlig hos Wallenberg'ene, stengt. Et viktig resultat av DNSs beundringsverdige gravende journalistikk er at det er nedsatt en offentlig kommisjon med oppdrag å klargjøre hva som skjedde med jødisk eiendom som ble tilført Sverige via Sveits. I vårt naboland er åpningen av skapene bare såvidt begynt. Også vi er med i dette bilaget. Les om familien Kjølnér i Tønsberg og firmaet Adelsten! Den rolle de spilte under krigen da NS solgte ut ranet jødisk eiendom, bør bli pensum foran hver 17. mai. For å hindre det nasjonale selvbilde i å bli for glinsende.

Bernt Hagtvet